

ՀԱՏԸ 5 ՄԻԼԻԵՄ

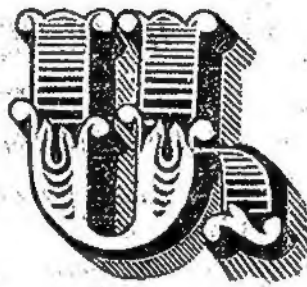
ԲԱՆԵՐԻՆ

Տարեկան վեցամսեայ

ԵԳԻՊՏՈՍ . . . 7. 0. 80 40  
ԱՐՏԱՍԱՀԱՄԱՆ ԺՐ. 20 10

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԳԻՄԱԿ ՏԵՐԻՆՈՒԹՅԱՆ

ԱՐՏԱՍԱՀԱՄԱՆ ԼԵՒՈՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ



ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՕՐԿԱՆ

40 ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՇԱՐԱԹԸ ԵՐԵԲ ԱՆԳԱՍ

ԽՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻՆ ԵՒ ՏԵՐԻՆՈՒԹՅԱՆ

Տարեկան վեցամսեայ, Թիւ 16

ԱՂԵՐՍԱՀԱՄԱՆ

ՀԱՏԸ

Journal ARAV

B. P. № 600

Alexandrie, EGYPT

ՀԱՐԱՏԱՐԱԿՈՒՆ ԶԵՆՈՒԹՅՈՒՆԵՐԸ ԶԵՆ ԿԵՆՏՐԱԼԻՆԻՆԻ

ՏԵՐԻՆ-ԽՐԱՏԱՐԱԿՈՒՆՆԵՐՆԵՐԸ ՎԱՀԱՆ ԹԵՔԵԼԱՆ

## ՕՏԱՐԷՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ  
Լորտ Ռոպերթ Մեյնը, արտաքին  
գործոց դերձախարարը, Հայկա-  
կան կոտորածներուն մասին կառա-  
վարութեան ուղղուած հարցումնե-  
րուն ի պատասխան բաց է նախ,  
թէ «առանց չափազանցութեան ա-  
մենագոյն երկիրդ՝ աթաբախի ա-  
րեգութեանց մէջ տեղի ունեցած չէ  
ասիլ տալի անհեղինակ եղեմագոր-  
ծութիւն մը»։ Ետոյ, այս բերքին  
մէջ տուած յիշատակները բա-  
շխմարեւոյ՝ աւելցուցած է թէ  
«մեր զգացած սուկումն ու ցար-  
մեղմանող միակ պարագան այն է  
որ՝ տեղի ունեցածը կրօնական Եւ-  
րոպայի մէջ, և թէ՛ վերջապէս  
Հայերուն համար կարելի մեծագոյն  
պաշտպանութիւնը այս պատերազ-  
մին մէջ մեր (Անգլիոյ) յարա-  
բեամբը կը գոյանայ (հաւանութեան  
շահներ) եւ մեր գլխաւոր ջանքերը  
ասոր պէտք է ձգտին...»

Աւելի կամ նուազ փոփոխութիւն  
աւելի կամ նուազ անմիջական պաշտ-  
պանութեան մը յոյսը մեզի ներ-  
շնչող այս խօսքերուն համար չէ՛,  
սակայն, որ կ'ուզեմ անդրադառ-  
նալ արտաքին գործոց ենթաբա-  
նաւորին ճառին, զոր թայմը 17  
նոյ. ի թիւէն թարգմանելով ար-  
տապագոյն էինք Աւելի վերջին հա-  
մարին մէջ։

Այդ հայանպատ հաւեր կը պա-  
րունակէ ուրիշ հատուած մը որ ա-  
հաւասիկ։

«Գալով Միացեալ Նահանգնե-  
րուն եւ Զուիցերլանդ Համալսարան-  
քան մօտ ձեռնարկի մը, աւելորդ  
է բանի, թէ այս կառավարու-  
թիւններէն ու եւ մէկը արժանա-  
գէտ ազգայնաբանութիւններ ընել Գի-  
մանի, ոչ ոք աւելի արագին պի-  
տի տղունէ այդպիսի բայ մը՝ քան  
Անգլիական կառավարութիւնը։ Բայց  
կառավարութեան չիմար մասնա-  
նեղ կամ նոյն իսկ քեղաքիւղ չէ-  
զոք անկախ երկիրներու կառավա-  
րութեանց այն բանը որ իրենց պա-  
ռակաւորութիւնն է...»

Ինչորք չէզոք պետութիւններէն  
և այսօր գլխաւորապէս Միացեալ  
Նահանգներէն ու Զուիցերլանդին մեր  
պատան (2) և չստացած պաշտպա-  
նութեան վրայ է։ Քանի որ, իրա-  
պէս, չենք կրնար այսօր լուրջ օգ-  
նութիւն մը յուսալ մեր և բոլոր  
առաւարդ ազգերու մեծ պաշտ-  
պաններն եղող Անգլիայէն ու Ֆրանս-  
այէն, և քանի որ Ռուսական  
պաշտպանութիւնն ալ իրերու բեր-  
ամբ մինչև հիմա ատոր հնչող հա-  
կառակ արդիւնքը տուած, բնական է  
թէ մեր նախածքը պիտի գա-  
նար և մեր թեւերը պիտի երկա-  
րէին դէպի այն չէզոք պետու-  
թեանց կողմը՝ որոնց ժողովուրդնե-  
րուն ազատական ու մարդասիրա-

կան զգացումները դիտենք մեր աշ-  
քին՝ ամենէն աւելի կը մօտենան  
Ֆրանսացուց ու Անգլիացուց, այս-  
ինքն՝ հնչող Միացեալ Նահանգաց և  
Զուիցերլանդ։ Ասոնցմէ իւրաքանչիւ-  
րը կրնար, մեր հաշուով, և կ'երե-  
ւի կրնար նաև Անգլիական կառա-  
վարութեան հաշուովը, պաշտպանել  
իր գահիճին ձեռքը առանձին թող-  
ուած Հայութիւնը, ըլլա՛յ բարո-  
յական կամ ըլլա՛յ նիւթական մի-  
ջոցներով։ Յայտնի է թէ երկուքն  
ալ ունին այդ միջոցները, Զուիցե-  
րիա՝ միմիայն բարոյական միջոց-  
ներ որոնք կրնան ազդել Գերմա-  
նիա և Գերմանիայի թուրքերէն վրայ,  
ու՝ Ամերիկայ թէ՛ բարոյական և թէ՛  
նիւթական միջոցներ՝ հաւասարա-  
պէս թուրքին ու Գերմանիայի վրայ  
ազդող... Այդ երկու չէզոք Պետու-  
թիւններն ալ ոչինչ կամ զրեթէ ո-  
չինչ ըրին մինչև հիմա՝ կասեցնե-  
լու համար «այլապէս տարեգոր-  
ծեանց մէջ տեղի չունեցած այս  
ահուելի եղեմագործութիւնը»։

Նոր յիշենք թէ Ամերիկայի Մի-  
ացեալ Նահանգներն ու Զուիցե-  
րիա՝ Արեւմտեան աշխարհի եր-  
կիրներէն են որոնք ամենէն շատ  
Հայ տեսած, Հայ ունեցած են ի-  
րենց մէջ և սակայն գրեթէ ան-  
տարբերութեամբ կը նային մեր  
ընթացիկ միջոցները, պէտք է վայր-  
կեան մը լռեցնենք այս վարմուն-  
քին միջի թելադրած դաշնադառն  
զգացումները և մտածենք թէ ինչ  
բան յառաջ կը բերէ մեզի հանգէպ  
այս ձեռնապահութիւնը։

Մեր մամուլը այնքան յաճախ  
խօսած է մեզի հայաստանեան մա-  
սին, անոնց մարդասիրական կամ  
քաղաքավարական ամենապարզ ար-  
տայայտութիւնն անգամ, «հայաս-  
րութեան» պիտակին տակ ներկա-  
յացուցած է, որ իրաւամբ կրնանք  
զարմանալ երբ տաղմալի օրերուն  
զանաք չենք տեսներ մեր շուրջը  
այնքան բազմաթիւ որքան յուսա-  
շեր էինք։ Ինչպէս ուրիշ շատ մը  
բաներու՝ այս մասին ալ մենք չա-  
րաշար խաբուած ենք մեր անխղ-  
ճամբ մամուլէն, ամբողջ հայ մա-  
մուլէն, որուն աշխատէս ալ մեզի  
հասցուցած փնտր, մերթ շահա-  
մու, մերթ բացարձակ տգէտ և մերթ  
իմաստակ խմբագրութիւնը միջոցաւ,  
անխափելի է...։

Եթէ օտարներու, այս պարա-  
գային Զուիցերլանդ և Միացեալ Նա-  
հանգաց համակրութիւնը չենք վա-  
յելք մանց գործած պաշտպանու-  
թիւնը յառաջ բերելու չափ, ատոր  
պատճառը այդ երկիրներուն մէջ  
բնակող Հայց ժողովական յատկու-  
թիւնները չեն, ինչպէս կ'ընայ են-  
թադրուի։ Հայ գաղութները, ամե-  
նուրեք, ըլլան գործաւոր, առեւ-

տրական, հասառու կամ ստանդոլ,  
ուրիշ ազգաց գաղութներէն ոչ թէ ա-  
ւելի դէ՛, ընդհակառակն աւելի  
լաւ կը բռնեն ինքզինքն և ան-  
տեղի է մեր վրդովումը երբ օտար  
երկրի մը մէջ Հայու մը մէկ ոտը  
կամ խաբեարտութիւնը կը լսենք։  
Աս չէ որ մեր յուսացած համա-  
կրանքը կը հեռացնէ մեզմէ։

Ազգ մը իր չարագործներովը  
չի ճանչցուի, այլ կը ճանչցուի իր  
մեծ արդեւորը։ Եղած չէ որ ազգ  
մը արհամարհուի ու ատուի քանի  
մը ատուի մարդիկ հանած ըլլա-  
լուն համար — ամենամեծ ազգերը  
ամենէն շատ արտադրած են ա-  
նոնցմէ — այլ միշտ եղած է որ ազգ  
մը յարգուի, սիրուի և պաշտպան-  
ուի նուազագոյն մեծ, ամբողջ մարդ-  
կութեան համար մեծ մարդիկ աշ-  
խարհի տուած ըլլալուն համար։  
Արդ, ո՛ր են մեր մեծ մարդիկը  
ներկայ ժամանակիս, ինչ խնամք,  
ինչ հոգ, ինչ դոյզն ջանք ունե-  
ցած ենք այս վերջին 40-50 տար-  
ուան ընթացքին զանոնք հասցնելու  
համար։

Ամբողջ աշխատանքին՝ առեւ-  
տրական, բժշկի, փաստաբան ու  
երկրաշափ — քիչ մըն ալ մանկա-  
վար — պատրաստել եղած է, մար-  
դիկ որոնք անմիջական և մեզի  
կամ միայն ինքզինքնուն յատուկ  
օգուտ մը կրնային ունենալ։ Բարձ-  
րագոյն ուսումները, արուեստներն  
ու դիտութիւնները, անպէտ ու ա-  
ւելորդ բաներ նշատուած են սկսեալ  
մեր պատրիարքներէն ու խնամակա-  
ներէն մինչև մեր անհատ բարերար-  
ներուն կողմէ՝ 40—50 տարեի ի վեր  
համարող մեր նոր սերունդներուն  
համար։ Ամիրանները, Տիւրքան մը,  
Պաշեան մը, Եւսուֆ մը, Նորբէն  
աւելի լաւ դիտէին թէ ազգը ինչո՞վ  
կ'ապրի ու կ'ազատի, և ըստ այնմ  
կը գործէին։ Կրնա՞ք ըսել թէ այ-  
սօր՝ անցած դարու կամ ապրող  
10,000 վաճառականէ, փաստաբանէ,  
երկրաշափի կամ բժիշկի աւելի օգ-  
տակար չէ՞ մեզի համար յիշատակը  
միայն նուազարի մը որու վրայէն  
Հայը ճանչցած ու յարգած են Պը-  
րայներ ու Գորմըներ։ Հապա եթէ  
մեծ գիտուն մը, նկարիչ մը, բա-  
նաստեղծ մը տուած ըլլայինք աշ-  
խարհի և եթէ անոնցմէ մէկը դեռ  
ապրէր այսօր, կը կարծէ՞ք որ բա-  
ւական տարբեր չէր ըլլար օտա-  
րին առջև մեր դիրքը ու մեր վա-  
յելած պաշտպանութիւնն օտարէն-  
միջէ՞ Հայը ընդունակ չէր ատոր,  
միջէ՞ չենք հանդիպիր գաղտնիքու  
մէջ հանճարեղ աղայոց որոնք քա-  
լալերող ձեռքի մը բացակայութե-  
նէն և իրենց շուրջն ալ զարգա-  
ցումի միջոցները չգտնելով՝ դրա-  
զիր կամ խմբագիր կ'ըլլան իսկոյն՝  
երբ գրական հակումներ ունին, կամ  
երկրաշափ ու բժիշկ՝ երբ գիտու-  
թիւնը կը կանչէ դիրքն, ու ան-  
միջապէս կ'սկսին աշխատանքն ճա-  
րելու...։

Եթեքեր իրենց անցեալին անըն-

պառելի ժառանգութիւնը կը շահա-  
գործեն դեռ այսօր՝ ժամանակա-  
կից Յոյն մտքին Եւրոպայի առջև  
ներկայացուցչներն ալ շատ արհա-  
մարհելի չեն, թէպէտ մենք շատե-  
րը ո՛չ ան ո՛չ ան կ'ուզեն լսել և կը  
զարմանան թէ ինչո՞ւ Եւրոպան կը  
բռնէ Յոյները՝ ընդդէմ շատ մը  
պատճառներու։

Ատոր դադարները պարզ է սա-  
կայն։ մեր տեսած բազմաթիւ թե-  
րութիւնները ներկայացնող ժողո-  
վրդային զանգուածին վերեւ — որ մեր  
չտեսած բազմաթիւ առաւելու-  
թիւններն ալ ունի — կանգնած են  
և կը կանգնեն Յոյն մեծ մարդիկ  
զորս հասուցեր, պատրաստեր է այդ  
ժողովուրդը։

Իսկ մեր հասուցած մեծ մար-  
դիկը...

ՎԱՀԱՆ ԹԵՔԵԼԱՆ

### ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՁԱՅՆԸ ՈՐ ԹԵՆԵՏՈՒՆ ԿՈՒԳՈՅ...

Կարգադէ՛ք, Արեւի մէջ, նամակը  
Թէնէտոսի բուն մը Քրիստոսայ կամ  
Լորտերուն, որոնք 60 Քրանք նուիրած  
էին Աղեքսանդրիոյ Հայութեանց կարմիր  
-նային, իրենց օրական խնդուկակ  
«առեւելի» տաճարներէն խնայուած։

Հարցումս կ'աղղուի ընդհանուր  
կերպով «Արեւ» թուրք ընթերցողներուն  
բայց մասնաւորապէս այն սակաւթիւ  
առանձնաշնորհներուն, որոնք ունեւոր  
ըստած բաղդաւոր դասակարգին կը  
պատկանին և հասարակ կամ պարզաւոր  
Հայու մը պէս աղղին վիճակին վրայ քիչ  
շատ տեղեկութիւն ունենալու համար  
կը կարգան մեր պապապատմ թերթը  
կը խոստովանի որ կարգաւոր այդ նա-  
մակը որուն բաները նուազ յանդիմա-  
նական էին ու պերճախօս քան իրենց  
ձանդուղիները, եւ պարզապէս ամբողջ  
իրենց՝ այդ առանձնաշնորհներուն  
հաշուով։ «Ան զու ազնուութիւնը է»  
ըսէք թերեւս հեղինակը...

Ոչինչ գիտեմ աւելի օրոտաւոր քան  
այս մարդոց ինքնաբերական ու այնքան հե-  
ռուներէն եկող այդ պապապատմ նուէրը,  
որ ամենապարզ ու հրաշք մըն է ու  
ստատ մը միանգամայն Աստուծոյ  
սարդներ, որոնք աղին դասի մը սի-  
րոյն պատրաստ են զերագոյն զոհողու-  
թեան օրուն ապրող էակ կարող ըլլայ,  
զոհողութիւնը կենսական, որ մեծագոյն  
բարեբան է ու ինչք այլաբանի վրայ։ Ու  
ինչ քան մղած է զիրենք այդ անձնուա-  
ցութեան։ — Իրենց հայրենասիրութիւնը  
որ մէկ կողմէն կը ջանկալ վե՛ծ լուծել  
Հայութեան անեղոր թշնամիքն, և  
միւսին՝ մեր ու երախտագիտութիւն յայտ-  
նել անոր մեծ քարեկաններէն միոյն,  
ապրողական ծրարանային։ Ձեռք կրնար  
դիրքնք պարտահաւատց Նկատել աղղին  
հանգէպ, և իրաւունք ունի՞նք քան մը  
աւելի պարանշելու մարդոցմէ որոնք ի-  
րենց կենսական ուրիշ ոչինչ ունին, և այն  
ալ զոհաբերած են արգէն։ Բայց անոնք,  
զերագոյն զոհողութեան յանձնառու Հա-  
յուրդները, այդպէս չեն խորհրդ. այն-  
քան հիշէ է, բաւէ՞, որ շատ ընկերաց-  
ղէ՛ք ինչ ալ կրնայ, անուանապէս մեծին  
կարողը՝ անուանապէս փոքրին ալ կա-  
րող է։ Ծրարանայի դիմուք, անոնք ո-  
րական մէկ տա (8 փարայ) ունին իր  
վարձը։ Կարգաւոր են Արեւի մէջ թէ  
Աղեքսանդրիա կարմիր-նայ մը կայ Հա-  
յութեանց։ Խանդավառութիւն, յուզուել  
բարի միայն հոգեւոր, ու զրկելով

ինքզինքնին, իրենց ծիւղիքն ու խը-  
մելիքն կարելով — զինուորի մը համար  
ասիլ տալի մեծ զոհողութիւն չի կրնար  
ԸԼԼԼ — 60 Քրանք հաւաքեր են համար-  
բաւարօրէն, հարատուութիւն մը դրեթէ,  
և նուիրեր են միանուաղ, իր քրեկոյ  
ոսկի սիրտէն փրկած ձոյլ մը աղանաղ-  
գէ զգացում, գո՛ւթ...

Մեր մեծատունները զգացնա՛ն արդ-  
եօք օրոտաւոր զեղեկութիւնը այս ժե-  
թին։ Եթեքերն արդեօք թէ մինչ ի-  
րենց կը զոհամակին իրենց փարթաւ  
աւելորդին մէկ տասանորդն անգամ բա-  
ժին հանել սա անժառանգ աղղին, անա՛  
մարդիկ որոնք մէկ օրէն միւսը կրնան  
վրայ տալ ինչ որ ունին ամենէն աւե-  
լի թանկարժէք — իրենց կենսութիւնը — և  
որոնք մաւայն կը խորհին, թէ քան մը  
եւս պարտին ընել իրենց աղղին համար,  
այնքան խեղճ որ ամենէն խեղճին օգ-  
նութեանը անգամ պէտք ունի, այն է՝  
զրկել ինքզինքնին իրենց զոհողութիւն  
յուրեղան մէկ քանի հեղ ալ որքան ան-  
հրաժեշտ հանգիւցներէն...

Հարուստներ, ձեռք պահանջուածը  
ոչ մեր կենսան է, ոչ ալ մեր ամեն ու-  
նեցածը։ Թէնէտոսի Քրիստոսայ, կամ  
Լորտերուն ձեռքն, այդ զոհողական  
անձնուազնութիւնը, բայց միջի միջի  
-րեւի՛ք քան մըն է որ քիչիկ մը խոտէ  
մեր պատկանելի հարստութիւնները, ի  
նպատակ մեր անանկ տեսակը աղղին...։

Եթէ հարկաւոր, հաղաբաւոր իսկ  
ոսկիներ տաք, ո՞վ մեծատուններ, գիտ-  
ցէ՞ք որ հաղիւ թէ պիտի կրնաք արձա-  
դանք մալ թէնէտոսէն եկած հնչական  
ձայնին, ուր բոլորանուէր զոհողութեան  
օղին է որ լսելի կ'ընէ ինքզինքը...։

Մ. Ս. ԿԻՐԵՆՅԱՆ

### «ԵՐԱԶ ՈՒ ՎԻՇ»

Հեղինակ՝ ԱՐՄԵՆ ԵՐԱԶ

Վերջացող տարուայ ընթացքին մէջ  
հայկական արաւորդներուն աղղեցու-  
թիւնը հայ հոգիներուն վրայ եղած է  
պէսպէս ու աշխատանք։

Ոմանք, յուսաւորութեան անողորմ  
ցաւին մատուցած, տեսան անուրթ ու  
խաւարամած երկրիքի մը աշխարհիս  
վրայ չօքելը ու կարգ մը փոքրիկ ու  
սկաւր գորութիւններու հետ, մեր աղղին  
ալ ճնշուելու ու անեղացումը Ոչինչ բնու-  
ածներէն փոխութեան ակնկալութիւն,  
ոչ ևս երբեք պատահում մը վրանիս  
ձանդաղող ստատակիլ մատախողին և  
երեսումը սփոխարար և աղատում խոս-  
տացող բրդուն մը կապտոյտի Մարը, ան-  
խաւարանիլը, մանր թշնամի յիշակով ոչ-  
միայն ձեռքով՝ ցեղի մը որ զարկով  
տառապեցաւ ու կը տառապի անլուր  
տառապանքներ, և որ այս անգամ դա-  
տապարտուած է անճիտուելու, հակառակ  
քաղաքակրթութեան բարձր խոտիլին  
ձառայելու համար թափած ամեն ճիւղ-  
րուն։

Ուրիշներ, արդար զայրոյթի և ցա-  
սումի նուիրական կրակին բռնկած,  
հասկնալով այս ամենուն հարաւարու-  
թիւնը զենի ի ձեռքին կամ ոչ, յօժարոված,  
և արհամարհի դառն ծայրու շրթունքներ-  
նուն ինկան մեծ անդունդին մէջ որ-  
պէտք եղած բանին տեսարանին անոնք  
խնային իրենց անհամարել կուրծքին։  
Ուրիշներ ալ, բիւրապատկերով ի-  
րենց հայրենասիրական կրովին բռնկա-  
ղակ քանակը, սպառնութեան հաւանա-  
կան միջոցներու հաւանելու համար, երգ-  
նեցան ու կը ճգնէ, աշխատեցան ու  
կ'աշխատին, յուսաբեկ ըլլալու դադա-  
կարին զեն յաւանաւոր, օրոտաւոր, օրը իր  
նիւթական առաւելութիւններով, մը







# ԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐՈՆԻԿ

## ՀԱՅՈՑ ԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԵՂ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ ԿՕՐԶԷՆԻ  
ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ԷՂԻՄԱԺԻՆ, 20 Հոկտ. 1915  
Սըվազը—Ազգ. Պաշտ. Միութիւն  
P. O. Box 2917

Կօրնեմք Ազգ. Պաշտ. Միութիւնը, կը մտնենք կատարելաւ յայտնութիւն Ձեր ձեռնարկից հանգանակութեան համար ի նպատակ Հայաստանի գոյնընդ, և կը վստահենք Ամերիկայի Հայութեան մարդասիրական զգացումներուն վրայ:

ԳԵՈՐԳ. ԿԱՍ. ԱՄԵՆ. ՀԱՅՈՑ

Տրայալիզմի աղէտի մասին կարգ մը մանրամասնութիւններ հաղորդած է Հայ մը, որ հրաշքէ իմ կողմէնքն ազատուելով կովկաս ապաստանած է: Անիկա պատեր է, թէ նախ կառավարութիւնը հրաման արձակել է Հայ տղամարդոց, որ ութ օրուան մէջ պատրաստ ըլլան Սեւ թափառաւ ճամբորդելու համար: Կանայք ու երեխայք պիտի մնային քաղաքին մէջ: Ժողովուրդը կը դիմէ կառավարութեան, որ խնայէ իրեն: Մարդիկ, կանայք և երեխաներ առանձին առանձին և խումբ խումբ կ'երթնան Կուսակալին առջեւ օր, և կ'աղաչեն կը պաշտօնին, մինչև անգամ արաստուօք անոր ոտքը կը համարեն: Կիներն ի ենք զարդերն ու զարդարանքները, և խորհիլ ունեցած կարողութիւններն կ'առաջարկեն: Հարուստ մը, կայծակ Արապետն, իր ամբողջ հարստութիւնը կը տրամադրէ կուսակալին, որպէս խնայուի տեղւոյն Հայութեան: Նոյն իսկ Հայ ժողովուրդը այլևս յուսաւ հոս, պատրաստակամութիւն կը յայտնէ իր կողմը փոխելու: Սակայն, եթէ օր ու գիշեր տեղը այս բոլոր գիտնականներն ի պատասխան, կուսակալն ըսած է միշտ, թէ ինքն ինքն կ'ընէ իրեն: Իսկ հիւսիսայիններուն և օտարազգի այլ մեծամեծներուն, որոնք այդ մասին յարուստ գիտնականներ ըրած են, յայտարարած է որ չի խառնուի իր գործին:

Ութըրը օրը փողոցը տեսնուած Հայերը մի առ մի ձեռքալցելով կը տանին կառավարութեան դռնը: Տունները մնացողներն ալ թաղայիններու ունեցած ցուցակներուն համաձայն կը հաւաքեն: Նախ բոլոր առասպառակները և աչքի իջող թրջապատակ երիտասարդները, նաւակներու մէջ լցնելով կը տանին, այն պատրուակաւ թէ Սամսոն և անկէ ալ Սեւ թափառի պիտի փոխարեն: Բայց փոխանակ Սամսոն առաջնորդելու, քաղաքէն երկու ժամուան հեռավորութիւն ունեցող Եօնոզ հրուանգանին առջեւ անոնց դուրսնելը կը ջախջախեն, և ապա դանիք ծովը ձգելով, կը խեղդեն: Մեծացեալ Հայ տղամարդերը խումբ խումբ ցամաքով համար կը դնեն իրք թէ Սեւ թափառի փոխարենը համար, սակայն քաղաքէն երկու ժամ անցին, բոլորն ալ կը կոտորեն, և անոնց դիակներն անթաղ կը թողնու համարուն վրայ: Յետոյ Գերմանացիներու խորհուրդով փոխարինուի, դիակները անոնց մէջ կը լցնեն:

Այսպէս, բոլոր տղամարդերը ընտելի ընելէ ետք, կը դռնան կանանց: Դարձեալ կը ջախջախեն միջամտել հիւսիսայինները, Յոյն Մետրապօլիտը և Լուսին կղերականները, որ քանի աղջիկներն ու երեխաները խնայուին և իրենց խնամակալութեանը յանձնուին: Կուսակալը կը զիջանի, պայմանաւ որ իւրաքանչիւր պաշտպան իր պարած աղջիկներու ու երեխայց ցուցակը հազարէ բնին: Այդպէս ալ կ'ընեն այդ պաշտպանները, իսկ կիները, կառավարութիւնը, հաւաքելով, երեք մասի կը բաժնեն, և խումբ խումբ համար կը հանեն: Սեւ թափառի զրկելու խոստումով: Բայց հեղ Հայութիւններն ալ, քաղաքէն քիչ անցին կը կոտորեն անթողնելով:

Կառավարութիւն. ապա կը հետամտի խեղճ աղջիկներն ու երեխաները ձեռք անցընելու: Կուսակալն առաւ ցուցակները, որոնք իրենց յանձնարարեցին: Երբ ու երեխաները կը հաւաքուին իրենց

պաշտպաններու քովէն, ըստելով թէ կառավարութիւնն ալ ունի. դպրոցներ ու որբանոցներ զանոնք պահելու համար: Ու բոլորը չէնք մը մէջ լցնելով, դուռը բաց կը թողնեն: Թուրքերը, այդ տուները մտնելով, ընտրութեան կ'սկսին: Եւ իւրաքանչիւրը իր հաւանած օրիորդն ու երեխան անելով, կը տանին Այս ամենէն հազար կ'սկսին կարգաւ մտնել Հայերու տները: Անոնց մէջ երբեմն պատրաստ Հայերը կ'սպաննեն, և գտնուած կան կառայիններն ու ամէն բան կը կողոպտեն: Տրայալիզմի առաջնորդն ամենէն առաջ ազատած են Կարին, քայք քիւ տեղ չի հասած, համարուն մէջ սպաններ են: Գաղաքին մէջ ահապապութեան և խեղադրման դէպքեր շատ պատահած են: Գաղաքէն դուրս հանուածներէ շատերն ալ իրենց հետ թոյն առած էին, որպէս զի նոյն պարագային թուաւորներն ինքզինքնին Սակայն, թուաւորներու միջոց չեն կրցած գտնել անոնք, վստահ զի քանի մը վայրկեանի մէջ կոտորուել են: Աղէտի սկզբի օրերուն լուր տարածուած էր քաղաքին մէջ, թէ Հոռմազկան և Բողոքական Հայերը ազատ պիտի թողնուին: Բայց երկու օր ետք այն տեսակ հրաման մը եկած է, որ բոլոր Հայ առանց կողմնորոշ, խոստով քաղաքներուն, պէտք է նոյն վիճակին մատնուէին: Ու այդպէս ալ եղած է:

Տրայալիզմի աղէտէն ազատուելով կովկաս ապաստանող Հայերուն հետ զբաղուած են նաև երեք Յոյներ: Այս Յոյներէ մէկը, ամենէն զգայունը, չէ կրցած իր արցունքը զսպել, երբ պատմեր է Թուրքերու գործած խեղճութիւնները նաև Հայ կանանց, աղջկանց ու տղայոց վրայ:

Բարիակն 24 Հոկտեմբերին հեռագրած են Խալ. «Արմեն» թերթին. «Անպիլ պէյ, Օսմ. Երեսփ. Ժողովին նախագահը, «Պէրլինքեր թակէպլաթի» թղթակցին խօսելով հայկական խնդրոյ մասին, ըսած որ բոլոր խնդիրը չարագործներու և մատուցողներու մասին է գործը պէտք է շուտով մէջնադնէ վերցնել: Կառավարութիւնը կը ցաւ որ մէկ քանի ծայրայեղութիւններ գործուած են, քայք պատասխանատու չէ: Երկրին ներքը ոտով կանգնութիւն չունենք, բոլոր օտար կանները գէնք օտար կանչուած ըլլալով, ինչ որ տեղի կուտայ որ մամուսականներու զայրոյթը ազատութիւն պոռթկայ երկրին դաւաճաններուն դէմ:

Թալիքին «Արմեն»-ը կ'ողջունէ երեւոյթ իտալերէն: Armenia ամսաթերթին, որուն երկրորդ թիւը միայն ստացանք, և որ սկսած է հրատարակուի: Հոկտ. 15էն սկսեալ, Թուրքիոյ մէջ, պատուակալ անօրէնութեանը իրօք, Գործառն Գործառնոյն:

Սոյն թերթը, քայք հայկական խնդրոյ վերաբերելով յօդուածներէ ստորագրուած Իտալացի հայապետներու կողմէ, կ'ամփոփէ մէկ կողմէ հայկական աղբիւրէ ստացուած տեղեկութիւնները ի պէտս հայկական դատով զբաղող եւրոպացիներու, և միւս կողմէ՝ օտար մամուլին մէջ Հայոց մասին երեւցած տեղեկութիւնները և կարեւոր յօդուածները: Անիկա այս կերպով կրկնակի չափահասութիւն մը ունի թէ Հայերու և թէ մեր խնդրով զբաղող օտարազգիները գիտեն: Կառավարութիւնը, զարդ ըլլալու առաւելութիւնը:

Ամերիկայի թաղայիններուն արժանի այս ամսաթերթին տարեկան բաժանորդագրութիւնն է Քր. 3.50: Հասցէն՝

Direzione di "Armenia",  
Corso Regina Margherita, No. 73  
Torino

Գաղիքին 8. Օ. Գաղիքեան, մեր բաղկածը, կը գրէ մեզ՝ նախ ընդհանուր զիտողութիւն մը ընելով Բոր-Սա-

յիտի Գաղիքեան եղած նուիրատուութեանց հրատարակութեան մասին՝ ըսելով թէ ոչ ոք կոչուած է ատոր համար չորհուրդակցութիւն յայտնելու ուրիշին և թէ նուիրատուին համար միակ կարեւոր բանը իր նուէրին տեղը հասած ըլլալը: Գիտնական ըլլալով՝ պատկանելով մարմինները կրնան ատիկա յայտնել նուիրատուին՝ սպաւած քարթ-թօթթայնքով, որուն վրայ նուէրին նիւթը միայն կ'աւելցուի: Երկրորդ մեր բարեկամը, արդէն դժգոյ որ պղծիկներուն համար իր ընտանած 2 կողով (և ոչ 4) արմաւին լուրը «Արմեն» միջոցաւ հոչակուած է արարաւարի, կը խնդրէ մենէն ճշգրիտ և ըսել թէ ինք երկու կողով միայն նուիրած է, միւս երկուքը նոյն օրն իրեն հետ միա-

ժամանակ Գաղիքեան յայտնող Տ. Պ. Գաղիքեանի խնդրին նուէրն ըլլալով... Հրատարակելով այս ճշգրտմը՝ մենք մեր հատարակ իմաստութիւնը կը յայտնենք Տ. Գաղիքեանին վերի դիտողութեան ինչպէս նաև իր առաջարկած միջոցին համար, որ սակայն վստահ ենք թէ պիտի չզործադրուի, հակիք է ըսել ինչ «Հայկան» պատմաբանը...

Ի գիտութիւն կը ծանուցուի թէ մերմալայ տաքար օր, 4 դիկտեմբեր, յաւաք Ս. Պատարագի, հոգեմիտքեան պատգամ պիտի կատարուի: Ետեւ համալուցեալ Տիկ. ՄԱՌԻ ԿԱՐԱՊԵՏԱՆԻ (կողակից Տ. Միքայիլ Կարապետեան) հոգեմիտք:

# ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐԵՐ

## ԻՆՁ ԿԵՐԱՆ ԼՈՐԵ ՔԻՉԷՐ

Ըստ յունական մամուլին Լորէ Գիշեր հետեւեալ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրած է: Երբք պատերազմը ծագեցաւ Դաշակիցները պատրաստ չէին, քայք անկէ ի վեր անօրէն ոչ մէկ բան խնայեցին իրենց կացութիւնը բարուրէն: Կառավարութիւնը ըսած է, որ բոլոր Հայ առանց կողմնորոշ, խոստով քաղաքներուն, պէտք է նոյն վիճակին մատնուէին: Ու այդպէս ալ եղած է:

Տրայալիզմի աղէտէն ազատուելով կովկաս ապաստանող Հայերուն հետ զբաղուած են նաև երեք Յոյներ: Այս Յոյներէ մէկը, ամենէն զգայունը, չէ կրցած իր արցունքը զսպել, երբ պատմեր է Թուրքերու գործած խեղճութիւնները նաև Հայ կանանց, աղջկանց ու տղայոց վրայ:

## Սերպիական Ժակարտին

Լոնտոն, 27. — Գուրկարները իրենց դէպի արեւմուտք յայտարարած մէջ Տերեմիայի հարաւակողմը հասած են:

Լոնտոն, 27. — Հարաւակողմի Սերպ բանակը Տիպրո-Մանսիլըրէն Բրիէ-Մէրնա երկարող գծի մը կը տիրէ:

Լոնտոն, 27. — Պէրլինի Գերման շրջանակները կը կարծեն թէ Սերպիոյ հարաւակողմին մէջ կողող Սերպ ուժերը Յունաստանի ճամբով Դաշակից զինուորներուն պիտի միանան, իսկ հիւսիսային կողմի կողողները Ալպանիոյ իտալական զինուորներուն: Միեւնոյն շրջանակները կ'աւելցնեն թէ միացումը կատարուելու պէս, այս զինուորները ընդհարմանակարգին մը պիտի վերսկսին:

Լոնտոն, 27. — Ալպանացիք Սերպիոյն հանգիստ բարեկամական ընթացք մը ցոյց կուտան:

Հոռմ, 27. — Սերպիոյ մէջ Դաշակից զինուորները Դարաւաղի մէջ Անտի-Վիգա հասած են:

Աթէնք, 26. — Սերպ կառավարութիւնը մեկնեցաւ իր նոր կեդրոնը՝ Շոքորաւ:

Լոնտոն, 26. — Կը յիշատակուի թէ Մանսիլըրէ գործողութեան մասին Գերմաններու և Պուլկարներու միջև անհամաձայնութիւններ ծագած են:

Լոնտոն, 28. — Սերպիոյ մէջ կողող Անտրո-Գերման զինուորներէն մաս մը Ռուսներէ փոխադրուած է:

Սեֆո Սոֆիայէն կ'իմանայ թէ պատերազմական նախարարը բոլոր պուլկարականներուն ընդդէմ զինուորագրութիւնը հրամայած է: Այս նորագրները որոնք ոչ մէկ զինուորական կրթութիւն ստացած են, 500.000 հոգի կը հասնին: Պուլկար կողողները պատերազմին սկիզբէն ի վեր 120.000 կը հասնին: Գերման նորակալը հազարէ չափ սպաններ Պուլկարի հասան:

Զիւրիխ, 27. — Գերմաններն հասնող տեղեկագրներ կը յիշատակեն թէ մեծ թիւով զինուորներ արեւմտեան հասնելու մեկնած են Սերպիոյ երթուղի համար, երկաթուղային գիծերը, որոնք երկայնքը կեդրոնացած են այս զինուորները, վաճառականական փոխադրութեանց առջև փակուեցան:

Լոնտոն, 29. — Ռուսական կարեւոր նաւատորմ մը Սեւ ծովու մէջ Պուլկար նաւահանգիստներուն դէմ երեւցած է: Այս նաւատորմը կը բաղկանայ երեք արեւմտեաներէ:

Լոնտոն, 28. — Գերման լրագրիչները կ'ըսեն թէ Պուլկարները մասաթուրի չունեն Սերպիոյ հարաւակողմ Յունական սահմանադրուելու անգին:

## Հայկական Ժակարտին

Բեթրոկաւ, 28. — (Պաշտօն.) Ընդհանուր ճակատին վրայ միմյանք անկաւոր մասնակցութիւնը մղուեցան, կովկասի մէջ յայտնաբերուած փոքր ընդհարումներ տեղի ունեցան: Բուսն մասնակցներ կը յիշատակեն թուրքական զինուորներու, զորքերու, զուրկութեան, որ Բուսնի վրայ անոնք ընդդէմ իրենց, արդէն կ'ընեն համար թշնամի ընդդիմաներուն միջև յունական ցամաքին շուրջը հասնելը:

Եւրոպական պատասխանին թուականը նոյ. 29 բ. օրը որոշուած է:

որոշած է քանակին մէջ առնել 45 հազար: Լոնտոն, 28. — Օսմ. կառավարութիւնը կը յարուսակէ Պուլկար բանակին հետ տուներուն մէջ խուսափութիւններ ընել: Կ'ըսուի թէ մայրաքաղաքին մէջ տեղող անմիջապէս թիւերը կ'աւելան:

Լոնտոն, 28. — Պուլկարէն կ'իմացընեն թէ Թուրքիոյ պատերազմ, նախաբարը Դանուբի ճամբով Օրոտի մեկնած է Անտրո-Գերման ուժերու հրամանաւորին հետ խորհրդակցելու համար:

Լոնտոն, 27. — Պուլկար լրագրիչները կ'ըսեն թէ Թուրքիոյ հարցը տակաւին լուծման մը չէ յանգած և կը նկատեն թէ Գերմանիոյ պարտաւոր է Թուրքիոյ օգնելու որպէսզի Պուլկարիոյ հետ իր ամբողջութիւնները ըլլան ինչ որ էին 1911 ին Պալքանեան պատերազմէն առաջ:

Մօք.

## ՊԱՆՏԱՅԻ ԱՌԵՒԻ

Լոնտոն, 27. — Պաշտ. զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Անգլիացիք Էլ-Մաալինի Բըր-ճական խրամները զինակներով ծածկուած դառն Թուրքներ սկսած են Տիպրի մէջ խրամներ և ամրութիւններ շինել, առ ի նախաանտեսութիւն Պաշտօնը գրաւելու նպատակաւ անգլ. զինուորներու գործողութեան շարունակութեանց: Միւս կողմէ Թուրք կառավարութիւնը պաշտօնակցով մը կը յայտնէ թէ այս նախապատրուէ Գուրկարի արեւմտ. կողմը մղուած է և կ'ընդունի թէ օսմ. զինուորները ստիպուած են նահանջել:

Լոնտոն, 29. — Սերպիոյ Գերման մարտին մասնակցող թշնամի ուժերը չորս զորքանոց կը զինաւորուին: Գերման կը յայտարարէ թէ զորքանոցն մը գործնականապէս ըստ ինչը եղաւ: Կատարուած գիտութիւնները կը հաստատեն այս յայտարարութիւնը, սակայն Թուրք օգնագործներու մասնակցը չ'իմացուի: Զօր. Թաւրիզէն փոխարեաններուն և գերիներուն փոխադրութիւնը լրացնելէ վերջ գերման վարկ կողմը զիւրք մը վրայ քաղուեցաւ:

# ՎԵՐԶԻՆ ԺԱՄ

## Սերպիական Ժակարտին

Սկանիկ, 30. — Բնակչութիւնը Մանսիլըրէն կը հեռանայ: Զիւրի կը տարուակէ սեղալ Պալկարներու մեջ:

Ռ.

## ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Աթէն, 1. — Դաւանակից զինուորներու ապստամբութեան խնդիրը զինուորական յանձնարարութեան յոռեցաւ: Ազատական կառավարութիւնը իր կուսակցներուն խորհուրդ կուտայ մօտեւ կատարուելիք բնորոշութեան չ'աւանակցի:

Աթ. Հել.

## ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Սկանիկ, 30. — Սերպ Կեռացիներ՝ կրեական ծոցի մը մեջ գերման ընդդիմալ մը ուժանակով օդը հանած ըլլալ կը յաւակին:

Հոռմ, 30. — Մասալիքն հեռագիր մը «Փոթիկ» սկիւ Սեֆոյ կ'իմացնէ թէ Ֆրան. «Ալեքսի» օգնեալը աւաք. դրօշ կողմ ընդդիմալ մը կողմէ քաղաքահաւաքուած է:

Լոնտոն, 26. — Բեթրոկաւ հրատարակուած կէս-պատմական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Դաշակից զինուորները մը Պալկարի մէջ Գերման «Ֆրանսէլա» յաճանաւ ընկղած է:

## Արեւելեան Ժակարտին

Բեթրոկաւ, 30. — Տիպրիի հիւսիս-արեւմտեան կողմը գերման յարձակողական եւ միջոցի մը յետոյ հաւայարձակում գործեցին: Դաւանակից Գաղիքի պաւրակը եւ անոր արեւմ. կողմի պուրակը, ինչպէս նաև Էլլիքի արեւել. պուրակն եւ Բալպիք արեւմ. կողմի երկու գերեզմանները: Անոյ 28 զիւրք Բիւնի: Կարա-արեւմ. կողմի յանդիմանի գերեզմանները երկու գործարարներ որոնցմէ մէկը 82րդ զօրքանակն ընդ, հրամանատար է: Սիւրի ծայր եզրին վրայ Փուլկարի եւ Զարթիքի մօտ քիւլակներ թեմաւորուեցան:

Անոյ 30. — «Փիլիքի» կ'իմացայ թէ Նոյ. 20ին հազարաւոր կիներ Պիլիքի մէջ կ'ապաստանուին: Գաղիքի արեւել. կողմի յանդիմանի իրենց աւազակներուն ռազմական անհիշատակ, ինչպէս նաև արեւմտ. հարաւորում մը: Ռաշիկաները գաղմկեցուցին:

Ռ.

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ Տպարան  
Մ. ՏԱՐԱՏԱԶ  
ԽՈՐ. ԶԵՆՈՒՄԱՐԱՆ, ԱԼԵՂ.



